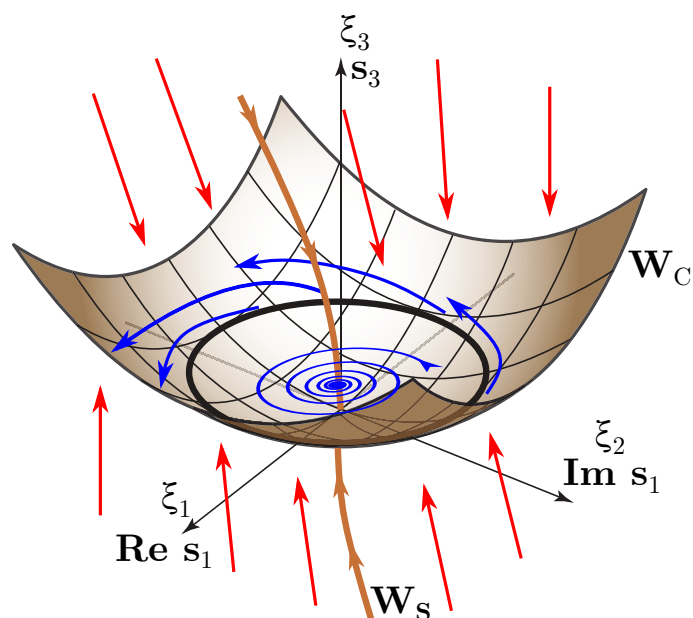

Nemlineáris dinamikai rendszerek

Csernák Gábor

(Stépán Gábor, Szabó Zsolt és Dombóvári Zoltán anyagainak felhasználásával)

Lektorálta: -

Illusztrációk: Csernák Gábor és Takács Dénes

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	V
Jelölésjegyzék	VI
1. A nemlinearitás jelentősége, vizsgálati módszerei	1
1.1. Alapfogalmak	1
1.2. Miért kell külön foglalkozni a nemlineáris jelenségekkel?	6
1.2.1. Szuperpozíció	7
1.2.2. Egzisztencia, unicitás	10
1.3. Példák nemlineáris mechanikai komponensekre	14
1.3.1. Nemlineáris rugók	14
1.3.2. Nemlineáris tehetetlenség	23
1.3.3. Nemlineáris csillapítás	24
1.3.4. Érintkezéssel kapcsolatos nemlinearitások: ütközés, súrlódás	27
1.4. A nemlineáris rendszerek vizsgálati módszerei	30
2. Egyensúlyi helyzetek stabilitása	33
2.1. Autonóm és nem autonóm rendszerek	33
2.2. Autonóm rendszerek egyensúlyi helyzetei	35
2.2.1. Lineáris, autonóm differenciálegyenletek egyensúlyi helyzetei	35
2.2.2. Nemlineáris, autonóm rendszerek egyensúlyi helyzetei	36
2.3. Stabilitás	39
2.3.1. A Ljapunov-értelemben vett stabilitás	40
2.3.2. Stabilis polinomok	42
2.3.3. Csillapított lineáris lengőrendszer vizsgálata	43
2.4. Linearizálás az egyensúlyi helyzet körül	49
2.4.1. Kétdimenziós lineáris dinamikai rendszer egyensúlyi helyzetének stabilitása	50
2.5. Példák	55
2.6. A centrum problémája és a központi sokaság tétel	58
3. Egydimenziós folytonos rendszerek bifurkációi	71
3.1. A normál formák módszere	72
3.2. Nyereg-csomó (saddle-node) bifurkáció	73
3.3. Vasvilla (pitchfork) bifurkáció	74
3.4. Histerézis bifurkáció	79
3.5. Transzkritikus bifurkáció, stabilitás váltás	81
3.6. Numerikus bifurkációkövetés	83

3.7.	Bifurkációk több dimenzióban	85
4.	Síkbeli nemlineáris rendszerek fázistere	89
4.1.	Homo- és heteroklinikus pályák	93
4.2.	Strukturális stabilitás	94
4.3.	Poincaré-indexek	95
4.4.	Határciklusok	105
4.5.	Hopf-bifurkáció	112
4.5.1.	Legegyszerűbb alak	112
4.5.2.	Általánosabb eset	113
5.	3D példák	127
5.1.	Analysis of the Lorenz System	127
5.1.1.	Bevezetés	127
5.1.2.	Az origóban lévő egyensúlyi helyzet stabilitása	128
5.1.3.	A nemtriviális egyensúlyi pontok stabilitása	128
5.1.4.	Hopf Bifurcation Analysis	129
6.	Mechanikai rendszerek jellemzése és egyensúlyi helyzetei	137
6.1.	A fázisgörbék differenciálegyenlete 1DoF mechanikai rendszerek esetében	137
6.1.1.	Liénard-féle trajektória szerkesztés	139
6.2.	Mechanikai rendszerek csoportosítása	142
6.2.1.	Osztályozás a kényszerek szerint	142
6.2.2.	Konzervatív és Hamilton-rendszerek	146
6.3.	Mechanikai rendszerek egyensúlya	149
6.3.1.	Egyensúly és virtuális teljesítmény	149
6.4.	Mechanikai példa	153
6.4.1.	Villa (pitchfork) bifurkáció	153
6.5.	Ljapunov-féle direkt módszer	156
7.	1 DoF konzervatív rendszerek rezgései	167
7.1.	Periodikus megoldások a fázistérképen	168
7.1.1.	1 DoF konzervatív rendszerek mozgásegyenletének első integrálja	168
7.1.2.	Periodikus megoldás létezésének feltétele	169
7.2.	Fázistérbeli ábrázolás	170
7.2.1.	Az egyensúlyi helyzetek jellege	170
7.2.2.	A fázisgörbék az egyensúlyi pontok közelében	172
7.3.	Egy szabadsági fokú konzervatív rendszer periódusidejének becslése	174
7.3.1.	Számítás integrálás segítségével	174
7.3.2.	Linearizálási módszerek	176
7.4.	Poincaré-Lindstedt-féle kis paraméterek módszere	180
7.4.1.	Alkalmazás konzervatív rendszerben	181
7.4.2.	A Poincaré-Lindstedt-módszer alkalmazása határciklus megtalálására	186
8.	Gerjesztett nemlineáris rendszerek	191
8.1.	Lineáris eset: harmonikus erőgerjesztés	191
8.2.	Nemlineáris eset: Duffing-oszcillátor	197
8.2.1.	Első megközelítés: Poincaré-Lindstedt-féle módszer	198

8.2.2.	Vizsgálat a rezonancia közelében	201
8.2.3.	Vizsgálat a két időskálás módszerrel	209
8.2.4.	Stabilitásvizsgálat a két időskálás módszerrel	212
9.	Periodikus együtthatójú lineáris rendszerek	217
9.1.	Paraméteres gerjesztés	217
9.2.	A periodikus együtthatójú lineáris egyenletek általános tulajdonságai	220
9.3.	Hill-egyenlet	226
9.4.	A Mathieu-egyenlet	230
9.4.1.	A stabilitási határok számításának előkészítése	230
9.4.2.	$\delta_0 = 0$ esete	231
9.4.3.	$\delta_0 = \frac{1}{4}$	233
9.4.4.	Alkalmazás a Duffing-oszcillátor esetében	237
10.	Követő módszer	241
10.1.	Nemlineáris egyenletrendszerek megoldása	241
10.2.	Bifurkációs pontok és periodikus megoldások keresése	244
10.2.1.	Az egyensúlyi helyzetek bifurkációi	244
10.2.2.	Periodikus megoldások követése	244
10.2.3.	Nem autonóm rendszerek periodikus megoldásai	245
	Felhasznált és ajánlott irodalom	247